

Pavel Kohout
ÚSVIT

Kritika politického systému
a návrh nové Ústavy
pro Českou republiku

Pistorius & Olšanská
Příbram 2012

Autor děkuje JUDr. Haně Marvanové
za odbornou konzultaci.

© Pavel Kohout, 2012
Ilustrace © Ondřej Slavík, 2012

ISBN 978-80-87053-78-2

I. Šero před úsvitem

V listopadu 1989, kdy jsem se statisíci dalších zvonil klíči na demonstracích, se zdálo, že končí období dlouhého temna. Ano, jistě, dostali jsme se z nejhoršího. Ale tma nebyla vystřídána slunečným ránem. Nastalo jakési přitímní, šero, které trvá doposud. Šero vyhovuje politickým manipulátorům, byrokratům a šíbrům všech barev.

Kdo chce zničit svobodu a udělat to nenápadně, nebude zavádět diktaturu, cenzuru a podobné zastaralé instituce vzbuzující okamžitý odpor. Kdo chce zotročit národ vskutku elegantně, napíše špatné zákony. Zákony, které dovolují více výkladů, které jsou zmatené a nesrozumitelné. Zákony, které zavádějí v zemi politický systém, který umožňuje zneužívání veřejných prostředků a brání přirozené očistě veřejného života. Lid, lapený do pastí špatných zákonů, bude volat po pořádku – a politici jej nabídnou v podobě dalšího omezení svobod, dalšího prohloubení moderního nevolnictví. Zkuste si dnes otevřít malou domácí cukrárnu: nejspíš to vzdáte kvůli byrokratické šikaně.

Pološero v této zemi je dílem právníků a politiků, kteří začátkem 90. let zaváděli nový politický systém. A protože politický systém, stejně jako základ pro všechny ostatní zákony, je definován ústavou, vina padá na autory české ústavy. Nemá smysl uvádět jejich jména. Má smysl napravit jejich zlé dílo. Ale jak?

Tuto otázku jsem si kladl řadu let. Od roku 2002 jsem byl členem různých ekonomických komisí během různých vlád. Komise pro reformu veřejných financí, pro penzijní reformu, NERV, a to ještě není vše. Pokud však mohu uvést jedinou podstatnou zkušenost, zde je shrnuta do dvou odstavců:

Existují různé druhy politiků. Slušní a ti ostatní. Není pravda, že všichni přicházejí do politiky se špatnými úmysly. Ale všichni, bez jediné výjimky, jsou nakonec systémem převálcováni. Ti nejslušnější sami poměrně rychle odejdou. Nebo se někdo včas postará, aby byli odsunuti na okraj. Dále jsou tu příslušníci šedé zóny, kteří mlčí a hlasují podle instrukcí vedení. Často říkají „ano, jistě, mám svůj názor, ale objektivní okolnosti mě nutí hlasovat jinak“.

A nakonec jsou v politice ti skutečně špatní. Ti, kteří považují veřejné finance za přirozené rozšíření stranické pokladny a kteří masivně profitují z korupce. **A v rámci dosavadního ústavního systému jsou to právě oni, kdo budou vždy mít navrch, neboť jejich pozice je téměř neotřesitelná, dokud se systém nezmění. Neexistuje ani podstatný rozdíl mezi pravíci a levíci, neboť dosavadní mechanismus pobízí politiky, bez rozdílu ideologie, aby sledovali v první řadě vlastní osobní zájmy. V druhé řadě zájmy strany.**

Toto je základní zjištění z nepočítaného množství schůzí, zasedání a výborů. Zjištění zaplacené nemalou časovou investicí.

Jinými slovy: není pravda, že „všechno je v lidech“, jak tvrdí dávno omleté klišé. Český národ není méněcenná rasa nevolníků, kterou musí učit disciplíně někdo civilizovanější. Jde o celou sérii systémových chyb. Například volební systém, který ve své podstatě pochází již z rakouské ústavy z roku 1868, nikdy nevedl ke stabilní vládě.

Ve svých mladších a naivnějších letech jsem věřil, že politika funguje jako kyvadlo mezi pravíci a levicí, přičemž pravice se zajímá o budování bohatství a levice o jeho přerozdělování. Jenže tak to není. Česká politika zdegenerovala v politikaření. Pravice i levice se zajímají jen o to, jak extrahovat maximum peněz z pracujících občanů. Ve státní správě vládne byrokracie a naprosto neskutečná míra ignorantství a odborné nekompetence. A zlé úmysly.

Někteří tvrdí, že vše je záležitostí politické kultury. A že je třeba času. Dobrá, čas je kouzelná veličina. Od dobytí Anglie Vilémem Dobyvatelem v roce 1066 to trvalo přesně 884 let, než se ustálila dnešní podoba britské demokracie se všeobecným rovným volebním právem a vyspělou politickou kulturou. Vezměme si Českou republiku, kde se o moc různě dělila a dělí řada dalších velkých i menších dobyvatelů veřejných financí. Kolik stovek let pěstování politické kultury bychom potřebovali?

Též jsem dříve naivně věřil, že blahodárný vliv vyspělého Západu pomůže překonat dětské nemoci mladé demokracie. Stal se přesný opak.

Tradiční demokratické státy upadly do krize finanční i morální, neboť desítky let zadlužování vykonaly své nešťastné dílo. Západ již nelze považovat za vzor hodný napodobení. Možná inspirace, ale nikoli napodobení. Některé takzvaně vyspělé západní země mohou spíše sloužit jako odstrašující příklad, jak nespravovat veřejné finance. Jde zejména o devastující vliv výhod, kterými populisté uplatí voliče na úkor budoucnosti.

Demokratické západní země budou teprve řešit následky rozpočtového populismu, tohoto zhoubného nádoru demokracie. My, doposud relativně málo zadlužení, musíme myslet na budoucnost. Je třeba vyvarovat se dluhového otroctví.

Tato kniha si klade nemalý cíl: změnit tuto zemi. Jak?

První část je vlastně sborníkem článků. Tyto články jsem psal v průběhu několika let v důsledku různých podnětů. Týkají se ústavy, odpovědnosti, správy a řízení veřejných záležitostí. Uvádím je proto, abych dokumentoval myšlenkový proces, který vedl až ke vzniku této knihy.

Sborník článků zabírá poměrně široké a heterogenní spektrum témat, například:

- historické zkušenosti a problémy s většinovým volebním systémem v Británii
- selhání českého poměrného volebního systému
- ústavní zákony o vyrovnaném rozpočtu a podobná opatření
- historie rozpočtového populismu v Řecku
- dědictví politického systému Rakousko-Uherska
- konflikty v hospodaření organizací bez vlastníka, zejména na politických stran.

Druhá část knihy je monotematicky věnována hroživé expanzi veřejných výdajů. Pro politika je zvyšování výdajů nejnazší cestou, jak si koupit voličské hlasy.

Právní a politické systémy dnešního Západu vznikaly během 18. a 19. století. Tehdy byly daně a veřejné výdaje v mírových dobách tak nízké, že nikoho nenapadlo vymýšlet ústavní pojistky proti přehnanému zadlužení. Situace se však zásadně změnila po roce 1970. Tehdy začala expanze rozpočtového populismu, která vedla až k finanční krizi v Řecku a v dalších zemích Evropy.

Tato část knihy tedy popisuje příčiny vzniku nadměrného veřejného zadlužení, ukazuje nebezpečí tohoto vývoje a nakonec rozebírá možnosti řešení v podobě ústavního limitu na veřejné výdaje.

Třetí část knihy obsahuje samotný text návrhu nové Ústavy pro Českou republiku. Proč nová ústava? Protože je třeba změnit systém. Základní systémová změna se neobejde beze změny jeho jádra. Výměna politiků nic neřeší. Je třeba nahradit špatně fungující „operační systém“ státu na nejhlubší systémové úrovni.

Tato kniha nevznikala snadno ani rychle. Je výslednicí mnoha let zkušeností, nadějí, zklamání a nových nadějí. Současný český politický systém je nefunkční a je třeba změnit jej zásadním způsobem. Tato kniha říká proč a říká i jak. Naděje na skutečný úsvit stále žije.

Pavel Kohout, Praha 28. září 2012

II. Problémy s českou ústavou

Většinový volební systém: skrytá hrozba

Většinový volební systém je pokládán za lék na patové rozložení sil, z něhož se v české politice stala již tradice. Ano, ve většinovém systému vítěz bere vše. Výsledná vláda je vždy akceschopná. Jenže většinový systém má háček. Co se stane, když vyhrají populisté?

Pro odpověď se můžeme podívat do Velké Británie roku 1945. Během války si Britové vrchovatě užili „krve, dřiny, slz a potu“, jak zněl slavný Churchillův citát z roku 1940. Závěrem války však již měli sebeobětování dost. Zvolili sladké sliby předsedy labouristů Clementa Attleeho. Labouristé získali 48 % hlasů oproti 36,2 %, které získali konzervativci. Poměr poslaneckých křesel v Dolní sněmovně byl ovšem 393 ku 197; ostatní strany získaly jen 33 mandátů.

Vítězní labouristé skutečně brali vše. Znárodnili doly, telefonní a telegrafní společnosti, těžký průmysl, automobilky, železnice, silniční dopravu, civilní letectví, ropné rafinerie a ocelárny. Znárodnili Bank of England (centrální banku). Znárodnili zdravotnictví a zavedli téměř úplné financování zdravotnictví prostřednictvím daní. Zavedli vysoce progresivní zdanění příjmů s mezními sazbami dosahujícími až 98 %!

Zkrátka a dobře, britští labouristé roku 1945 byli srovnatelní s komunisty. Podobnost je i ve faktu, že vše, nač sáhli, skončilo katastrofou. Znárodněné podniky pracovaly s těžkými ztrátami a byly závislé na státních dotacích. Jiné zkra-

chovaly: proto zanikl kdysi proslavený britský automobilový průmysl. Znárodněná centrální banka byla přímo podřízena ministerstvu financí. Výsledkem byla nevídaná míra inflace a propad kursu britské libry. Od roku 1946 až do udělení nezávislosti Bank of England v květnu 1997 vzrostl cenový index více než dvacetinásobně.

Britské státní zdravotnictví překročilo již v prvním roce fungování očekávané výdaje o 156 % a dodnes je bezednou finanční černou dírou. Co horšího: veřejná zdravotní péče poskytuje méně kvalitní služby než zdravotnictví zemí, kde funguje konkurence a kde významnou roli mají soukromé nemocnice a pojišťovny. V rámci zemí EU-15 patří socializované britské zdravotnictví podle řady kritérií k nejhorším.

Největší škody však labouristé napáchali v oblasti veřejných financí. Jejich rozhazovačnost byla příslovečná a jejich lakota byla omezena pouze tím, že daňové sazby nemohou převyšovat hodnotu 100 %. V předválečné době se veřejné výdaje Velké Británie pohybovaly kolem 26 % hrubého domácího produktu. Po válce se na nějakou dobu ustálily na hodnotách kolem 35 % HDP. Sociální výdaje a dotace zavedené labouristy však ukusovaly stále větší a větší díl kraje. V roce 1975 vláda utratila téměř 50 % HDP. Občasné střídání vlády s konzervativci nic nevyřešilo: systém byl již za Attleeho vlády nastaven tak, aby byl téměř nereformovatelný. Snižování veřejných výdajů by okamžitě vyvolalo křik populistů, a proto bylo politicky neprůchodné.

Počátkem druhé poloviny 70. let již byla socializovaná britská ekonomika téměř na kolenou. V roce 1975 inflace přesáhla hodnotu 27 %. O rok později nastala měnová krize a vláda musela požádat o pomoc Mezinárodní měnový fond. Bývalá velmoc se octla v podobné situaci jako mnohé země třetího světa, které nejsou schopny vládnout

samy sobě. Přelom let 1978–1979 vstoupil do dějin jako „zima nespokojenosti“ (Winter of Discontent). Série stávek za vyšší mzdy (které reálně klesaly v důsledku inflace) ochromila ekonomiku. Británie si sáhla na dno.

Následovalo volební vítězství Margaret Thatcherové, jímž ovšem trable britské ekonomiky ještě nekončily. Thatcherová nedokázala snížit objem veřejných výdajů, pouze ztlumila jejich nárůst. Na rozdíl od Ronalda Reagana se bála radikálně snížit daně, takže její první funkční období bylo poznamenáno dlouhou a těžkou recesí. Jen pomalu se britská ekonomika dostávala z devastace způsobené socialistickými experimenty Attleeho vlády.

Naštěstí se nerealizovala chmurná vize Winstona Churchilla z roku 1945: „Socialistický stát si nemůže dovolit trpět opozici – žádný socialistický systém nemůže fungovat bez politické policie. Oni (tj. labouristická vláda) nakonec zavede nějakou formu gestapa.“

Tato noční můra se Británii naštěstí vyhnula. Tamní pokus o socialismus se omezil na korumpování voličů sociálními dávkami a obešel se dokonce bez státního bankrotu. Ale co Česká republika? Jak by zde vypadala vláda drtivé levicové většiny, kdyby k ní jednou mělo dojít?

Psáno pro Lidové noviny dne 8. června 2006

Žádná země, žádná společnost není úplně imunní proti extremismům. Platí to i pro tak vyspělou demokracii, jakou je Velká Británie. V případě Attleeho vlády sice nešlo o extremismus v pravém smyslu tohoto slova – tedy nahrazení parlamentní demokracie tyranii –, ale i tak zavedla tak extrémní hospodářská opatření, že náprava škod trvala desítky let.

Někde nebude možné škody napravit nikdy, jako třeba v případě britského automobilového průmyslu. Ten byl sice nakonec

privatizován (do německých rukou) a svým způsobem zachráněn, ale Británie již nikdy nebude v tomto odvětví rovnocenná Německu.

Britský parlamentní systém patří mezi nejstarší na světě, což je na jedné straně obdivuhodný úspěch, ale zároveň obtíž. Hluboce zakořeněný systém může obsahovat hluboce zakořeněné chyby.

V případě britské vlády a Dolní sněmovny je možnou systémovou chybou souběh funkcí poslanců a členů vlády. Ministr, je-li zároveň členem parlamentu, má mnohem silnější pozici. Nejenže může hlasovat o zákonech, ale prostřednictvím projevů, jednání v parlamentních klubech a nakonec i díky své neformální autoritě má mnohem více reálné moci, než kdyby byl pouze ministrem či pouze poslancem.

Kombinace většinového volebního systému, souběhu funkcí ve výkonné a zákonodárné moci společně s vysokým stupněm stranické disciplíny dokáže vskutku vést k extrémům. Akceschopná „jednobarevná“ vláda může být někdy výhodou, jindy problémem.

Toho si byli vědomi i autoři volebního systému pro postkomunistické Československo, respektive Českou republiku o dva roky později. Jejich obavy, že by cestou parlamentních voleb mohlo dojít k návratu totality, byly a jsou jistě pochopitelné. Rozhodli se minimalizovat toto riziko zavedením poměrného volebního systému.

Poměrný volební systém vznikl v 19. století jako reakce na vzestup socialistického hnutí: jeho cílem mělo být zamezit nastolení radikálně levicové většiny v parlamentu. Přístup českých polistopadových zákonodárců tedy nebyl žádnou novinkou.

Jak lze redukovat někdy až příliš vysoký stupeň akceschopnosti britského politického systému a zachovat stabilitu? Odpověď je ve třech bodech. Za prvé, důsledné oddělení moci zákonodárné, výkonné a soudní, které v britském systému dodnes chybí. V systému, kde tyto složky budou důsledně ortogonální („kolmé“, tj. na sobě nezávislé), je nebezpečí radikalizace mnohem menší.

Za druhé, zavedení vyvažovacích mechanismů. Britský parlament získal svoji dnešní moc v důsledku občanské války; od té doby může libovolně schvalovat, měnit nebo rušit zákony podle výsledků hlasování. Neexistuje žádná bezpečnostní zarážka v podobě Ústavního soudu nebo prezidentského veta. Tyto mechanismy jsou obsaženy například v ústavě Spojených států amerických.

Za třetí, zavedení výdajových a daňových limitů na úrovni ústavního zákona. Finanční limity nejsou tradiční součástí ústavních zákonů, takže se nelze odvolat na zkušenosti. Lze pouze uvést řadu opačných, špatných zkušeností států, které rozpočtové limity neměly zavedeny. Na mnoha případech ze současnosti i historie můžeme ilustrovat, jak velmi snadno a během krátké doby výdaje veřejných rozpočtů nakynou a nabobtnají do rozměrů ohrožujících makroekonomickou stabilitu státu.

Zdali je rozumné řešit problémy veřejných financí ústavní cestou? Vidíme-li, že všechny cesty selhaly, není jiné možnosti.

Selhání českého poměrného volebního systému

S výhodou zpětného pohledu vidíme, že český volební systém sice vskutku dokázal zamezit návratu totality, ovšem za cenu škodlivých vedlejších efektů:

- Volič volí strany, nikoli osobnosti – voliči a politici navzájem nemají přímou vazbu, chybí přímá odpovědnost poslance vůči voličům.
- Z politických stran se staly firmy a volby se staly obchodem. Jelikož propagace a udržení značky je značně nákladný marketingový úkol, financování politických stran se stalo zdrojem korupce.
- Kandidátní listiny jsou sestavovány naprosto neprůhledně. Veřejnost nemá nad tímto procesem kontrolu. Do-

konce nemá ani možnost nahlédnout do zákulisí, kde se kandidátní listiny sestavují. To otevírá široké pole působnosti lobbistům.

- V polistopadové době sice došlo ke zrušení mocenského monopolu jediné strany, ale tento monopol byl nahrazen oligopolem. Ten je sice o něco menší zlo, ale stále zlo. V systému, kde veškeré dění kontroluje hrstka politiků a lobbistů, nelze hovořit o otevřené společnosti.
- Český poměrný volební systém není poměrný, neboť ne každý voličský hlas má stejnou váhu v důsledku deformací. Vstup nových stran do politického systému je blokován pětiprocentním limitem ve volbách do sněmovny. Toto další opatření proti „extremistům“ ve skutečnosti jen udržuje mocenský oligopol a brání přirozené náhradě zkompromitovaných politiků novými.
- Systém chronicky vede k nestabilním koaličním vládám.
- Systém nikterak nevede k politické rozvážnosti a k dlouhodobě rozumnému hospodaření. Při tvorbě státních rozpočtů hrají významnou roli ohledy na politický marketing. Dochází k uplácení voličů sliby výhod placených ze státního rozpočtu, což je přesně to, co by se v dobře fungující demokracii nemělo odehrávat.
- Neexistuje žádná záplata, po jejímž nalepení se systém zázračně uzdraví a začne produkovat stabilní vlády bez populistů a korupčníků. Vady systému jsou zabudovány do jeho základů a žádné „posílení většinových prvků“ nebude nikdy fungovat. Jednu takovou změnu jsme ostatně již zažili a nevedla k ničemu dobrému.

Jak odstranit tyto vady?

Nahrazení poměrného volebního systému většinovým je jasná volba. Ale jak držet na uzdě případnou populistickou či přímo extremistickou vládu?

Odpovědí je přísně ortogonální systém rozdělení moci. Slovo „ortogonální“ znamená v algebře kolmý, v obecnějším významu nezávislý. V technice, zejména v počítačových systémech, ortogonalita označuje vlastnost systému, kdy změna v jedné z jeho částí nemá vedlejší efekty na jiné části systému. (Například když změníte hlasitost televizoru, nebude to mít za následek změnu kontrastu obrazu nebo přeladění na jiný kanál – triviální, ale názorná ilustrace ortogonalit!)

Pojem ortogonalit lze uplatnit i pro politické systémy, ačkoli v této oblasti je neobvyklý. Politický systém, jehož jednotlivé části neovlivňují svým chováním jiné části, lze chápat tímto způsobem. Rozdělení moci aplikované poprvé v ústavě Spojených států amerických je klasickým příkladem ortogonálního politického systému. Výsledkem je velmi vysoká míra stability, absence vládních krizí, při tom všem ale také poměrně účinná ochrana proti extrémům.

Srovnajme americký a britský systém. Ačkoli tradice britského parlamentu a politické kultury je úctyhodná, z principu svého postupného vývoje britský politický systém není ortogonální. Výsledkem byly v nedávné i vzdálenější historii různé vládní krize a předčasné volby, ale především katastrofální vítězství extrémní levice v roce 1946.

Pro zajímavost, ve Spojených státech to byl prezident F. D. Roosevelt, který se pokoušel prosadit obdobně radikální agendu během 30. let, včetně americké obdoby sovětské centrální plánovací komise. Zákon byl však vetován Nejvyšším soudem jako protiústavní – zde se projevila ortogonalita systému, neboť americký Nejvyšší soud je nezávislý orgán, který rozhoduje podle svého. Srovnajme tuto situaci s Británií, která nemá ústavní soud a kde až do roku 2005 existovala funkce zvaná Lord Chancellor, což byl člen vlády, který v jedné osobě spojoval moc exekutiv-

ní, zákonodárnou a soudní! (Lord Chancellor existuje dodnes, ale od roku 2005 odpadly jeho pravomoci v oblasti soudnictví.)

V České republice jsou soudy nominálně nezávislé, ale vzhledem k nutnému propojení s ministerstvem spravedlnosti existuje nepříjemná propojenost politických stran s vyšetřujícími a soudními orgány. Snahy ovlivňovat vyšetřování jsou notoricky známé a asi by těžko někdo dal ruku do ohně za přesvědčení o politické nezávislosti soudů.

Výměna politiků nepomůže, neboť chybou konstrukci systému neovlivníme výměnou jeho komponent. Jediné řešení je změnit systém, což v českých podmínkách znamená zlomit moc politických stran – a samozřejmě zavést ortogonální ústavu podle amerického vzoru.

Dále je tu problém boje proti extremismu. Skutečně nebezpeční extremisté nejsou skinheadi a neofašisté. Jejich podpora mezi veřejností je nepatrná a v jakémkoli dohledném horizontu nehrozí nebezpečí, že by se stali významnou parlamentní silou. Skutečné nebezpečí hrozí ze strany extrémních výdajů a daní. Toto je ohrožení ekonomické stability státu, které vyžaduje ústavní pojistky. Ale to je již jiný příběh.

19. července 2012

Ústava, kapři a zlá bestie

Senatores boni viri, senatus autem mala bestia. Senátoři jsou dobří mužové, senát sám je zlá bestie, tvrdil Marcus Tullius Cicero v prvním století před naším letopočtem. Když je špatný systém, nepomůže výměna „provařených“ politiků za bezúhonné. Mašinerie politiky je převálcuje a zpracuje k obrazu svému.

Proč?

Vraťme se do roku 1992, kdy tým právníků sepisoval ústavu budoucí České republiky. Výsledný text vznikl během týdne a je to znát. Práce kvapná, málo platná. Zrodila se zlá bestie.

Čím je ústava špatná? Kromě jiného vágností a logickou nejednoznačností. Co třeba znamená, že „přijaté zákony podepisuje prezident republiky“? Co chtěl básník, pardon, právník, říci oním oznamovacím způsobem vidu nedokonavého? Že prezident má povinnost anebo právo podepsat přijaté zákony? A co se stane, když nepodepíše?

Ústava nemůže obsahovat seznam všech řešení. Má však obsahovat seznam srozumitelných procedur, jak řešení vždy najít. Nesmí obsahovat dvojznačnosti, díry, logické absurdity a konflikty zájmů. Kdyby programátoři psali programy jako právníci českou ústavu, byly by plně fatálních chyb a nefungovaly by. Asi bych tento článek psal na psacím stroji, kdyby softwaroví inženýři zapomněli napsat, co se stane, když text dosáhne pravého okraje stránky. Naopak, kdyby právníci uvažovali jako programátoři, nemuseli jsme mít celkem deset vlád během posledních patnácti let!

Z ekonomického hlediska je přímo zločinem, jak autoři ústavy rozdělili moc. Projevili vzácnou schopnost neporozumět její podstatě a ekonomickým vztahům, které ji doprovázejí. Nerovnováha je zřejmá především z dominantního postavení Poslanecké sněmovny. Slyšel jsem termín „parlamentní despotie“. Výstižné. Senát jako druhá komora parlamentu je jen do počtu. Prezident má jen dvě skutečné pravomoci – jmenovat ústavní soudce a členy Bankovní rady České národní banky –, ty jsou však nekontrolovatelné.

Katastrofu znamenají dvě věty: (1) „Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné sou-

těži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.“ (2) „Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“

Můžeme si všimnout, že ústava v jedné větě dává všem moc politickým stranám, zatímco slib poslance o žádných stranách nehovoří: pouze o zájmu všeho lidu a vlastním vědomí a svědomí. Konflikt zájmů! Poslanec nemůže být vždy věrný vedení strany a současně svému svědomí. Dříve nebo později přijde chvíle, kdy svědomí jde stranou, neboť vedení strany vyžaduje hlasovat určitým způsobem. Není-li tento konflikt řešen, vznikají přeběhlíci. (Přeběhlík ani nemusí přebíhat kvůli svědomí, stačí, když si ho koupí jiná strana.)

Ani toto by nemuselo tolik vadit, kdyby ústava alespoň obsahovala instrukce, jak férově sestavit kandidátní listinu. Jenže o této veledůležité věci ústava i zákony mlčí. Dostáváme se k nejslabšímu bodu systému: sestavování kandidátek probíhá pouze podle stanov politických stran. Jsou-li napsány nešťastně, moc ve stranách a v celé politice přebírají kmotří. Ti si do sněmovny dosadí své lidi. Způsobem, který je dokonale neprůhledný a který z podstaty věci vede ke korupci.

O výsledku voleb je tak z větší části rozhodnuto již v okamžiku, kdy občané dostanou volební lístky. V nich, jak známo, nelze škrtnat. Pod hlavičkou několika populárních osobností v čele se do sněmovny dostanou hochštapleři. Koalice mocných mužů v pozadí a jejich politických loutek je zpečetěna na věčné časy a nikdy jinak.

Vznik korupce je geneticky zakódován v ústavě a jakákoli léčba může být jen symptomatická.

Aby bylo jasno: svět není černobílý. Poznal jsem řadu poslanců či poslankyň, kterým věřím a některé z nich mám dokonce rád. Jsou takoví, pro které slovo „svědomí“ není směšným archaismem. Není pravda, že co politik, to lump. Ale ti slušní, co v politice přece jen jsou, zmůžou málo.

Občas se mě známí ptají, kdy se už konečně v Praze vzbudíme k další defenestraci. Odpovídám zcela vážně, že násilí v politice je na rozdíl od korupce protiústavní. A že skutečným řešením by bylo nechat přepracovat ústavu profesionály, zrušit Poslaneckou sněmovnu anebo do ní alespoň zavést většinový jednokolový volební systém. Zrovnoprávnit Senát a vhodně vyvážit moc přímo voleného prezidenta. Moc stranických center by podstatně klesla; moc lobbistů a kmotrů rovněž.

Ale aby bylo možné provést tuto změnu, příliš mnoho kaprů by si muselo vypustit rybník.

Psáno pro Lidové noviny dne 31. srpna 2011

Toto je jeden z posledních dílů ze série Dramata a frašky ekonomie. Seriál otázek dramatika a spisovatele Pavla Kohouta s následnými odpověďmi ekonoma Pavla Kohouta vycházel na pokračování v Lidových novinách v letech 2010–2011. Poté vyšel knižně pod stejným názvem v nakladatelství Pistorius & Olšanská.

Svoji konkrétní odpověď zde uvádím bez otázky svého slavnějšího jmenovce, neboť ta se týkala z velké části předchozího dílu. Zájemci si mohou celý seriál přečíst ve zmíněné knize.